

traskavín, napr. na veľkú citlivosť dynamitu pri mraze, že totiž dynamit v zamrznutom stave exploduje už pri obyčajnom spáde na zem, hoci inak je oproti takýmto nárazom odolný. Alebo pri trhaní skál všeobecne užívaný a pre jeho veľkú bezpečnosť obľúbený a rozšírený dynamon stáva sa tiež nebezpečným, ak je prevlhnutý. O značnej zápalnosti a horľavosti traskavín ako o samozrejmej ich akosti ani nehovorím.

Je však sporné, či mienil zákonodarca podradit' pod pojem traskavín aj látky, ktoré len pre svoju neprirodzenú fyzickú akosť (tvar) môžu mať výbušný účinok, teda na pr. plyny pod vysokým tlakom v tekutom stave opatrcvané v železných fľašiach, ako to učinilo citované vl. nar. č. 615/20 Sb. z. a n., keď zaradilo medzi výbušné látky štátneho monopolu i tekutý kyslík.

Dobre som si vedomý síce toho, že súdna prax schválne použila takej definície, pod ktorú možno zaradiť každú výbušnú látku, ktorá môže v praxi prichádzať v úvahu ako traskavina, avšak táto pružnosť definície predsa by len nemala byť na úkor právnej istoty. Už i sama prax nižších súdov stane sa pri tomto širokom pojme traskavín hodne kolísavou hlavne teraz po odstránení rozdielu medzi traskavinami štátneho monopolu a ostatnými, čím sa zrejme zväčší aj počet trestných prípadov. Ešte ťažšie bude však polozenie našich bezpečnostných orgánov, ktoré pri tejto neistote z ľahko pochopiteľných dôvodov ešte ťažšie budú vedieť ustáliť, či ide v tom ktorom prípade o traskavinu alebo nie.

Bolo by teda veľmi žiaduce, aby Slov. najvyšší súd zrevidoval a precizoval doterajšie stanovisko bývalého Najvyššieho súdu o pojme traskavín a pri najbližšej príležitosti odstránil všetky pochybnosti, vzniklé v uvedenom smere. Musím však uznať, že nebude ľahko ustáliť správny a v každom ohľade vyhovujúci pojem traskavín pri dnešnom pokroku chemického priemyslu.

Dr. Eugen R a č k o v i č.

## Literatúra.

### Slubný rozvoj slovenskej filozofickej literatúry.

Len nedávno obohatila SUS slovenskú filozofickú literatúru cennou knihou Dr. Dimitrija Č i ž e v s k é h o: Štúrova filozofia života, a už tu máme pred sebou nové dve publikácie, jednak z vedoslovia, jednak z oblasti kritiky a metafyziky. Tak sa postupne odstraňujú nedostatky slovenského duchovného života, lebo bez filozofie nie je možné predstaviť si úplnú duchovnú tvár slovenského národa.

Ph. et RNDR Igor H r u š o v s k ý : **Teória vedy.** Nákladom SUS v Bratislave 1941, strán 119, cena 52.— Ks.

Obsah knihy vyjadril autor podtitulom, lebo knihu sám označil ako úvod do všeobecnej metodologie (Wissenschaftstheorie — teoria vedoslovia). Musíme ju teda zaradiť do oblasti logiky.

V prvej kapitole zaoberá sa autor vývinom vedeckého myslenia v novej dobe, pričom sa dotýka len ľetmo antiky a stredoveku, aby potom bližšie rozobral korene najnovšej doby na tomto poli.

Druhá kapitola doplňuje vlastne kapitolu prvú, lebo v nej je vyznačené krédo autorovo, prikláňajúce sa k scientizmu, reprezentované na počiatku Viedenským krúžkom, ktorý sa neskôr rozrástol do rozmerov interkontinentálnych.

Jadrom knihy sú kapitoly III—X, v ktorých rozoberá autor snaženia tohto smeru. V tretej a štvrtej kapitole ukazuje na logickú skladbu vedeckého jazyka, pričom možno postupovať dvojako: čisto formálne a empyricko-formálne. Rozdelenie je odvislé od objektu. Ak totiž poznávame iba logické vzťahy (v logike formálnej a v matematike), vtedy postupujeme čisto logicky. Ak si všímame skúsenostných viet, vtedy môžeme postupovať dvojako: aj logicky, ak ich posudzujeme iba z ich vzájomnej logickej konzistencie, alebo tiež semantický, ak si všímame ich empyrickú výpovednú funkciu. Vidíme teda, že zakaiaľ formálne vzťahy možno verifikovať iba jednosmerne a iste, skúsenostný materiál možno overovať dvojsmerne: najprv treba preukázať jeho syntaktický zmysel isto, potom až možno ho verifikovať aj semanticky ako pravdepodobný. V V. kapitole dokazuje potrebu axiomatizácie empyrických výrokov, lebo len tým je podmienený určitý systém. Tie sú rovnako potrebné aj v oblasti čisto formálnej. Tento súbor uznaných axiómov je totiž poslednou kasačnou inštanciou pri overovaní. Tým však nie je povedané, že by tieto axiómy mali nejakú pevnú povahu hierarchickú. Naopak, sú odvodiťelné z ostatných nevrcholných viet — a menia sa s pokrokom vedným, ak nastala kríza sústavy. Sú definovateľné.

V VI. kapitole zaoberá sa špeciálnymi problémami semantickými. Rozlišuje oblasť všeobecnej a špeciálnej semantiky podľa toho, či sa obmedzíme len na bezprostredné testy deskriptívnych výrazov, alebo či si všímame aj odvodenějšíe výrazy. Pritom verifikáciu možno previesť jednak protokolovanými vetami, jednak priamym testom v podobe konštatácií.

V VII. a v VIII. kapitole zaoberá sa problémom vedeckej indukcie teoreticky a prakticky. Teoreticky stavia sa proti Tvrdému a Dubsovi, ktorí učia o istote viet, dosiahnutých racionálnou indukciou. Háji princíp kauzality, ktorý je overený na jednej strane obecnou uznanou encyklopédiou poznatkov a na druhej strane tiež konkrétne axiomatizovanou sústavou. Tým mu však priznáva povahu čisto pragmatickú — a nie dogmatickú. Heisenbergov princíp neurčiteľnosti je zavinený iba nedostatočnými nástrojmi pokusnými. Rovnako sa stavia

za objektivnú existenciu empirickej reality — nie sveta transcendentného —, lebo tým by sa dostal k otázke »reality o sebe« (Ding an sich). To však uniká vedeckému výskumu. V ríši anorganickej pripúšťa jednu tvár princípu kauzality, ako sa ona uplatňuje na pr. vo fyzike. V ríši anorganickej však prikláňa sa k stanovisku Drieschovmu, kde nositeľom biologických procesov nie je len energia ale prírodný činiteľ, podstatne odchylny od energetického faktora (entelecheia). Tak zakiaľ v ríši anorganickej je rozhodujúcou čistá kauzalita, v ríši organickej vystupuje do popredia teleológia.

V IX. kapitole hovorí o vedeckej syntéze, pričom sa stavia proti klasifikácii vied, vedenej z určitého aprioristického hľadiska, ale je možná jedine z empyrie. V X. kapitole konečne shrňa obsah predchádzajúcich kapitol. Na konci je pripojené obširné nemecké rezumé knihy.

\*

Th. et Ph. Dr. A. Spesz: **Hranice poznania**. Nákladom SUS v Bratislave 1941, strán 102, cena 48.— Ks.

Autor rozdelil si téma na sedem kapitol. V predmluve uvádza príčinu napísania knihy: »aby sa raz dôkladne ukázalo, ako ďaleko siaha táto obmedzenosť« (obmedzenosť ľudského poznania). V prvej kapitole vychádza z rozboru omylu, ktorý pririeká nástrojom nášho poznania: ich hraniciam a našej neznalosti užívať ich bezvadne — aj v ich nedokonalosti. V kapitolách II.—V. pýta sa na otázky: čo značí »vedieť«, pričom sa vyrovnáva s extrémnymi tvrdeniami »vieme veľa« a »nič nevieme«. Zastáva zlatú strednú cestu »vieme niečo«. V kapitole VI. potom ukazuje pekne na hranice, v ktorých skrýva to »niečo« nášho vedenia, a to vo všetkých vedách, ktoré sa dotýkajú troch základných otázok každého svetonázoru: sveta, duše a Boha. Vychádza z poznania historického. Ukazuje na ťažkosti výskumov historických, s ktorými musí zápasiť každý poctivý vedec. No, aj pritom všetkom možno sa dopátrať pravdy v podstate, keď aj slohy môžu byť pritom rôzne.

Určiac hranice historického poznania prechádza k ich určeniu v empirických vedách prírodných (fyzika, chémia, geológia, astronómia, biológia a fyziológia) a duchovných (psychológia a parapsychológia). Usiluje sa tu na principiálnych otázkach ukázať naše terajšie vedenie, narážajúce na nerozriešenú problematiku, ktorá však postupom času dá sa viac a viac ozrejmovávať novšími výskumami.

Ak v oblasti historického a prírodovedeckého poznania možno očakávať rozšírenie našich obmedzených horizontov poznania (pracujú len s príčinami bližšími a vzdialenejšími), nemožno to tvrdiť o metafyzickom poznaní. Tu sú položené neprekročiteľné hranice ľudskému poznaniu, a to: v ontológii, kozmológii, psychologii a konečne v teodícii. Tu hranice na-

črtly dejiny, lebo z rôznych strán pokúšali sa položené hranice rozšíriť veľduchovia vekov, a nepodarilo sa im to. Nie je nádeje, že sa to snád nám podarí.

V poslednej kapitole (VII.) zaoberá sa konečne problémom potreby viery, lebo človek hnaný metafyzickým apetitom nemôže sa uspokojiť torzovitým svetovým názorom. Tieto medzery za hraniciami nášho vedenia vyplňa viera, ktorá práve pre ohraničenosť ľudského rozumu nikdy nevymizne zo sídc ľudských. Skutočný rozpor medzi vedou a vierou je nemožný. Knihu dopĺňa stručné nemecké rézumé.

\*

Len niekoľko poznámok na okraj oboch kníh.

Knihá H r u š o v s k é h o po stránke formálnej je trochu ťažká pre jej sloh, pretkaný toľkými odbornými výrazmi. Je to však pochopiteľné pri nedostatku slovenskej filozofickej terminologie. Pritom všetkom bolo by bývalo predsa len možné veľkú čiastku cudzích slov nahradiť našskými. Zadenie materie je dobré, ak máme na mysli, že autor usiloval sa o úvod do všeobecnej metodologie.

Po stránke materiálnej je už známe noetické stanovisko autorovo, ktoré zastával vo viacerých článkoch a prednáškach, ktoré sveril už skoršie verejnosti. Je to scientizmus, budovaný na miernom vedeckom skepticizme, priznávajúcom možnosť istého poznania iba zo skúsenosti. Je to známe »haptické« hľadisko (Friedmann), ktoré nechce priznať istotu poznaniu rozumovému, ale len smyslovému. Stavia sa teda proti prevahe rozumového poznania abstraktného nad konkrétnym poznaním smyslov, ktoré sa opierajú jednak na obecnú encyklopediu vedných poznatkov a vedľa toho na niektorú aximatizovanú sústavu vedeckých viet. Je to návrat k nominalistickému senzualizmu. Je len samozrejmé, že pri takomto noetickom hľadisku je zbytočnou akákoľvek metafyzika. V rámci takto axiomatizovanej sústavy poznatkov všetko sa prakticky riadi hľadiskami pragmatistickými, ktoré sa menia s dobou. Mierou tu síce nie je jednotlivý človek pre pravdu, dobro a krásu, ale »Ludstvo«, »kultúra«, pojmy, ktoré majú obšah naprosto nedefinovateľný a nestály. Preto je všetko nestále, všetko sa určitým spôsobom mení. Niet nijakého jednotiacieho princípu. Niet Loga. Radi by sme len to vedieť, ako rozriešiť otázku univerzálií, bez ktorých ani poznanie zo skúsenosti nie je možné! (Porovnaj článok M. Becka: Věda, skutečnost a zákon v »České Mysli«, ročník XXXIII, číslo 3—4, strana 205 a nasl.).

Celkove však možno povedať o knihe s uvedenými výhradami, že svedčí o školenosti autorovej v literatúre jeho smeru. Neškodilo by vypočuť aj druhú stranu na základe zásady »audiatur et altera pars«, lebo každý exkluzivizmus škodí. Autor prezrádza, že jeho postoj je kritický aj pri tvrdeniach

zástupcov scientizmu. Vedel by teda byť kritickým aj pri tvrdeniach svojich myšlienkových protivníkov. Slovenská obec vedecká však môže sa len tešiť tak triezvemu spoluobčanovi, lebo je samozrejmé, že v jeho osobe dostáva sa do popredia smer, ktorý svojim kriticizmom je vítaný aj pre protivníkov, ktorí hranice poznania a jeho ťažisko posunujú hodne ďalej. Tým však nemožno tvrdiť, že sú nevedeckými, ak sa opierajú rovnako na výdobytky prírodných a duchovných vied, ako to robí scientizmus. Mladému autorovi možno len blahoželať, lebo pri jeho pracovitosti iste obohatí slovenskú vedu novými prácami, založenými aj na štúdiu protivníkov, a to bez rozdielu.

Kniha *Spe s z o v a* je vhodnou a časovou replikou na názory predchádzajúceho autora. Preto sme ju uviedli tiež v poradí na druhom mieste. Po stránke formálnej je písaná slohom ozaľ lahodným, miernym a bez útočnosti. Preto je prístupná čo najširšiemu kruhu čitateľov. Je až opravdu podivné, ako mohol autor v slovenčine vyjadriť tak jasne materiál tak pestrý pri filozofických terminologických nedostatkoch u nás. Zadenie materie je vyčerpávajúce, lebo nevynechal ani jeden dôležitý úsek nášho dnešného vedenia. Nebolo by knihe škodilo pripojenie menného indexu.

Po stránke materiálnej vychádza noeticky z umierneného realizmu. Preto u neho všetko je v ľadnej harmonii »od zeme až po nebo«. V práci vyvracia hľadiská scientizmu, ktorého stúpencom je aj Hrušovský. Ukazuje na hranice ľudského poznávania, ktoré sa mýli, ale nie do tej miery, ako to tvrdí scientizmus (str. 56—58). Tak získava objektívny obraz hraníc nášho vedenia, ktorý pôsobí na čitateľa dojmom trochu skľučujúcim. Ten stav získame, ak si totiž súhrnne uvedomíme, čo vieme. A predsa ľudskej namyslenosti je tak mnoho. Autorovi ďakujeme, že napísaním tejto knihy dal pekný úvod do myslenia filozofického, keď v slovenskej literatúre nemáme úvodu do vied a filozofie.

Dr. R a j e c.

Ernst R. Huber: **Verfassungsrecht des Grossdeutschen Reiches.** Hamburg, II. rozšírené vydanie 1940, str. 527, cena (RM 9.50) neudaná.

Poznať ústavné právo dnešného Nemecka má pre nás Slovákov zvláštny význam. Preto s radosťou vítame túto prísne vedecky, pri tom však aj neodborníkom prístupným štýlom písanú príručku lipského profesora ústavného práva.

Dielo prof. Hubera obsahuje tieto hlavy: I. Vznik národnej ústavy, II. Utvorenie Veľkonemeckej národnej ríše, III. Národ, IV. Vodca (Führer), V. Národne-socialistické hnutie, VI. Správa Ríše, VII. Právne postavenie obyvateľstva, VIII. Verejná služba, IX. Samospráva stavov. X. Pomer Ríše k cirkvi.

Z uvedeného obsahu poukážeme bližšie aspoň na tie kapitoly, ktoré osvetľujú nové základné princípy národnosocialistické.

V prvej hlave podáva prof. Huber historický vývoj nemeckého ústavného práva; výstižne osvetľuje vznik výmarskej ústavy z 31. júla 1919, opisuje vznik NSDAP (Nationalsozialistische deutsche Arbeiter Partei) a potom si kladie otázku, či výmarská ústava platí po národnosocialistickej revolúcii naďalej, alebo nie.

Autor poukazuje na rozdielnosť názorov teoretikov o platnosti výmarskej ústavy: Jedni popierajú platnosť výmarskej ústavy absolutne, druhí tvrdia, že národnosocialistické právo stavia na základoch výmarskej ústavy, tretí však zdôrazňujú len platnosť výmarskej ústavy a neuznávajú žiadneho revolucionárskeho práva.

Prevažuje názor, že výmarská ústava neprestala platiť, ale jej demokratické prvky: demokracia, liberalizmus, parlamentarizmus, mnohosť politických strán, federalizmus a delenie štátnej moci boli národnosocialisticou revolúciou rozbité a platnosť niektorých jej ustanovení bola výslovne zrušená. Miesto týchto boli postavené nové princípy: princíp národnej jednoty a celistvosti a princíp národnosocialistického hnutia a vedenia.

Nová nemecká ústava, ktorá takto vznikla z výmarskej nie je však žiadnou ústavou vo formálnom slova smysle — nie je vôbec písanou ústavou, ani nevyhovuje požiadavkám, kladeným ústave v XIX. storočí.

Z tohoto nepísaného základného poriadku vyrástla celá rada zákonov, z ktorých možno bližšie poznať základ národnosocialistickej ústavy.

V druhej hlave líči autor mohutný vzrast Nemeckej ríše a rozoberá právny podklad a formu vzťahov novozískaných území k Ríši. Stručne, ale výstižne zmieňuje sa Huber okrem toho aj o pomere Slovenského štátu k Ríši, najmä o ochrannej smluve, ktorá bola uzavretá dňa 18. marca 1939.

V protive s liberalistickým ponímaním práv a slobôd jednotlivých občanov národný socializmus chápe národ ako jednotnú a celistvú politickú skutočnosť. Východiskom nie je štát, ale národ. Štát nie je tu účelom, ale len prostriedkom k účelu.

Jedným zo základných pojmov národnosocialistickej náuky je pojem »vodca« (Führer) a »vodcovstvo« (Führertum).

Vodca je nositeľom národnej vôle, je neodvislým od všetkých grúp, združení, súkromných záujmov, ale je viazaný na zákony podstaty národa. Podstata vodcovstva odzrkadľuje sa v neodvislosti od všetkých individualistických záujmov, ale v bezpodmienečnej závislosti na národe. Vodcovstvo spočíva na bezpodmienečnej autorite, nie však na prostom vonkajšom

donútení — predpokladá obojstrannú dôveru medzi národom a vodcom.

Zvláštne postavenie má ríšsky snem. Terajší ríšsky snem nie je samostatným, alebo výlučným nositeľom moci zákonodarnej, ani kontrolným činiteľom, postaveným nad vládou. Ríšsky snem síce môže odhlasovať zákony, avšak len tie, ktoré mu k hlasovaniu predložil, alebo predtým povolil Vodca, ako najvyšší zákonodarca.

Úlohou vodcu je tiež politicky viesť Ríšu. On udáva ciele, ktoré sa majú dosiahnuť a metódy vo všetkých smeroch politického denia. Za to nesie dejinnú zodpovednosť len pred svojim národom. Vodca stojí na čele ríšskej vlády ako ríšsky kancelár. Ríšski ministri sú len jeho poradcami.

Podstatnú zmenu v nazeraní na politickú moc v štáte vyjadruje autor tým, že miesto pojmu »štátna moc« užíva termínu »vodcovská moc«, ktorá zahrňuje v sebe všetky tri klasické výsostné štátne moci: zákonodarnú, správnu i súdnu.

Vodca vykonáva moc zákonodarnú za predbežnej spolupráce ríšskych ministrov, posledné rozhodnutie vychádza však od vodcu.

Vodca je najvyšším reprezentantom štátu voči cudzine; má právo vypovedať válku a uzavierať mier.

Po zavedení všeobecnej brannej povinnosti zákonom zo 16. marca 1935 stal sa Vodca vrchným veliteľom novej brannej moci.

Vodca je taktiež najvyšším sudcom národa a nositeľom súdnej výsosti a súdnej moci v Ríši. Súdny súdia v mene národa a z príkazu Vodcu.

Národnesocialistické hnutie po dobytí moci v Nemeckom štáte odstránilo všetko partajníctvo. Jedinou politickou stranou je NSDAP.

Právne postavenie a samostatnosť NSDAP je zaistená zákonom z 1. decembra 1933.

Strana je nositeľkou politickej ideológie štátu a predstaviteľkou jednoty strany — ako politickej organizácie — a štátu.

Právne postavenie občanov je usporiadané v Nemeckej ríši zvláštnym spôsobom. Subjektívne práva individua sú úplne vylúčené a na miesto nich je zavedený systém práva kolektíva.

Každý občan má v národnesocialistickom štáte okrem povinností i práva a svoje právne postavenie a to také, aké mu boli udelené vodcom. Tieto ho činia skutočným poslušným občanom. (Gefolgsman).

Základnou buňkou národného životného poriadku je rodina. Ochrana, požiadavka a vývoj rodiny náležia k hlavným úlohám Ríše.

Vlastníctvo sa oproti názorom marxistickým a bolševickým uznáva, avšak nie podľa definície vlastníctva rímskeho

a liberalistického, ale podľa zásady, že všetko vlastníctvo je majetkom obecným (Gemeingut). Vlastník je za svoje imanie voči národu a Ríši zaviazaný zodpovedným spravovaním. Jeho právne postavenie ako vlastníka je len vtedy skutočne odôvodnené, keď urobil zadosť tejto zodpovednosti voči kolektívu.

Národnesocialistická Nemecká ríša uzákonila službu občanov voči verejnosti vo forme povinnosti: 1. pracovnej, 2. vojenskej, 3. úradníckej.

Stavy majú vlastnú samosprávu, uplatňovanú v spravovaní: 1. obce, 2. záležitostí hospodárskych, 3. záležitostí kultúrnych.

Samospráva táto nemá však so stavovským štátom nič spoločného a chápe sa ako »subjektívne právo« sdrúženia oproti štátu.

Zriadenie obce je vybudované na vodcovskom systéme — starostovi je dané ako vedúcemu obce pravé postavenie vodcu. Na samosprávu obce má určitý vliv NSDAP.

Hospodársky poriadok je prispôsobený jednotlivým činiteľom hospodárskeho života a delí sa na poriadok a) robotnícky, b) roľnícky, c) podnikateľský.

Do kompetencie spravovania kultúrnych záležitostí spadá dohľad nad tlačou, divadelníctvom a filmovaním; v širšom smysle patria sem i organizácie slobodných povolání — advokátov a lekárov.

V národnesocialistickej Ríši platí zásada cirkevnej výsosti ríše. Cirkve a všetky ostatné cirkevné spoločenstvá majú právo slobodnej samosprávy vo svojich vnútorných záležitostiach. Cirkev si môže zásadne sama dosadzovať svojich hodnostárov, avšak je pri tom určitým spôsobom viazaná na štátne predpisy.

Právne postavenie katolíckej cirkvi bolo určené konkordátom zo dňa 20. júla 1933. Tento konkordát zaisťuje pre katolícku cirkev slobodu vyznania a kultu. Dáva jej právo, aby si samostatne spravovala svoje záležitosti a vynášala nariadenia pre svojich príslušníkov.

Zákon zo dňa 11. júla 1933 nepriniesol neporušiteľnosť vnútornej jednoty evanjelickej cirkvi. Cirkevným odbojom bol porušený i jej vonkajší poriadok. Neskoršie však predsa dochádza k zaisteniu trvania evanjelickej cirkvi a to 15. a 17. prevádzacím nariadením k zákonu zo dňa 24. septembra 1935. 15. prevádzacie nariadenie z 25. júna 1937 rozšíril o kompetenciu finančnej správy evanjelickej cirkvi na územie celej Ríše.

Význam diela Huberovho presahuje hranice nemeckého štátu, lebo jadrným a ľahko srozumiteľným a pri tom odborným spôsobom osvetľuje základné zásady štátneho resp. ústavného práva nemeckého, čo má už aj dnes význam nielen pre srovnávaciu právovedu, ale aj pre praktickú výstavbu štátnych zriadení všade tam, kde prvky národného socializmu víťazne prenikajú.

JUC. Pavel Líška.